

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. Елена Грозева Желева, д.п.

Катедра „Здравни грижи“ на Филиал - Сливен, при Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна
Вътрешен член на научното жури
e-mail: elena.zheleva@mu-varna.bg

Определена за член на Научното жури със Заповед № Р-109-196 от 16.03.2023г. на Ректора на МУ „Проф. Д-р Параскев Стоянов“ – гр. Варна, а на основание Протокол №1/27.03.2023г. да изготви **рецензия** по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ с кандидат: **Живка Георгиева Маргосян** във Филиал – Сливен на МУ Варна.

Относно: Присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве, научна специалност „Управление на здравните грижи“.

На тема: „**Проучване на професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в Детска ясла**“.

Научен ръководител: **доц. Анна Георгиева, д.оз.**

Представени са всички необходими документи, предвидени в Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника към него и Правилника за развитие на академичния състав на МУ-Варна.

Предложеният за защита дисертационен труд на **асистент Живка Георгиева Маргосян** е резултат на дългогодишната ѝ, целенасочена работа като специалист по здравни грижи, преподавател и изследовател. През 1996 г. в Полувисш медицински институт гр. Сливен завършва полувисше медицинско образование с професионална квалификация „Детска медицинска сестра“. Завършва бакалавърската си степен в специалност «Социални дейности» с професионална правоспособност «Социални дейности» във Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“ – Велико Търново през 2001г. А през 2004г. - магистратура във Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“ с професионални квалификации – «магистър по икономика» и «стопанско управление – здравен мениджмънт». През 2015 г. придобива ОКС Магистър по специалност „Управление на здравните грижи“ в МУ-Варна „Проф. д-р Параскев Стоянов“ гр. Варна с професионална квалификация – „Ръководител по здравни грижи и преподавател по практика“. През 2022 г. придобива специалност по „Клинична социална работа“.

От 1982г. до 2015г. работи на ОТД като медицинска сестра в МБАЛ „Д-р Иван Селимински“ – АД гр. Сливен в Инфекциозно отделение.

От 2015г. след конкурс е назначена за асистент в Катедра „Здравни грижи“ на Филиал-Сливен при МУ Варна и до момента продължава да работи.

Асистент **Живка Маргосян** е утвърден преподавател, с високи професионални компетенции в областта на здравните грижи, клиничната практика и преддипломния стаж при специалност «Медицинска сестра».

Дисертационният труд на **Живка Георгиева Маргосян** е посветен на значим проблем, свързан с професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детската ясла.

В труда са представени установените съвременни потребности и изисквания в професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за упражняване на професията им в детските ясли. Създаденият инструментариум е удачен за проведеното целенасочено изследване за представяне на съвременното състояние на проблема „професионална подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детската ясла“, с оглед на педагогическата дейност в нея; детската ясла като професионална среда за реализация; професионалната педагогическа подготовка на специалистите по здравни грижи, свързана с функциите и ролите им по отношение на педагогическата им дейност.

Дисертационният труд съдържа **159** страници, онагледен е с **42** фигури, **7** таблици, **2** схеми и включва **7** приложения. Библиографският списък съдържа **247** литературни източника, от които **125** на кирилица и **122** на латиница, от които **82** са от интернет.

Трудът е структуриран, съобразно изискванията и включва: **въведение; първа глава „Литературен обзор“** с два параграфа; **втора глава „Цел, задачи, материали и методика на научното изследване“** с осем параграфа; **трета глава „Резултати и обсъждане“** с пет параграфа; **четвърта глава „Практически подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка на специалистите по здравни грижи, работещи в детска ясла“** с седем параграфа; **заключение; изводи; предложения; приноси; използвана литература и приложения.** Съдържанието отговаря на темата и отразява резултатите на направените изследвания от **асистент Живка Маргосян.**

Във **Въведението** е представена научната и практико-приложна значимост на изследвания проблем – проучване професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детска ясла. Анализирани са нивото на поддържане и повишаване квалификацията на специалистите по здравни грижи, работещи в детски ясли за формиране на професионални компетенции, за оказване на качествени здравни грижи и осигуряване на условия за конструктивно решаване на проблемите в педагогическата практика и прилагането на задачите на иновативното развитие на педагогическата дейност.

Акцентира се върху съвременния модел на образованието, фокусиран върху иновациите в професионалната подготовка на здравните специалисти, работещи в детска ясла и обществените потребности; стимулиране на непрекъснато професионално развитие, утвърждаване и повишаване на най-добрите педагогически качества; както и развитието на творческия им потенциал.

В **Първата глава „Литературен обзор“** докторантката представя актуалността на изследвания проблем; прави исторически преглед за възникването и развитието на детските ясли като среда за обучение в ранна детска възраст. Обстойно анализира съвременното състояние на проблема: професионална подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детска ясла, с оглед на педагогическата им дейност.

Спира вниманието си върху проблема насочен към съвременното състояние на професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детска ясла, с оглед на педагогическата им дейност. Разглежда детската ясла като среда за обучение на децата в ранна детска възраст; съвременната практика в международен аспект и в България – нормативни уредби, същност, устройство и дейност на детската ясла. Законите и регламентите за реализацията на специалистите по здравни грижи в детската ясла като професионална среда. Акцентира върху професионалната педагогическа подготовка на

специалистите по здравни грижи, свързана с функциите и ролите им по отношение на тяхната педагогическа дейност.

Разглеждайки специфичните характеристики на професионалиста, осъществяващ педагогическата дейност, педагогическите функции и роли, както и педагогическото взаимодействие в детската ясла акцентира върху всеотрасловото развитие на децата в ранна възраст и възможността им за хармонично развитие.

Докторант Живка Маргосян спира поглед и върху ролята на необходимостта от педагогическа подготовка и следдипломна квалификация. Анализира съвременните потребности, отговорности и изисквания в дейността на здравните специалисти за работа в детската ясла. Обобщава, че педагогическата дейност в детската ясла, се явява неразделна част от професионалната компетентност на медицинската сестра, акушерка и лекарския асистент. Специално внимание обръща на професионалната компетентност на специалистите по здравни грижи, педагогическите им функции и роли, като неразделна част от професионалния профил на здравния специалист, работещ в детската ясла.

Използваните литературни източници показват информираността на авторката по изследвания проблем.

Живка Маргосян разглежда необходимостта от промени в обучението на специалистите по здравни грижи, имащи право да работят в детска ясла. Доказва необходимостта от единен и системен подход в педагогическата им подготовка. Защишава собствената си позиция за съдействието и ефективността на знанията, информираността и изграждането на позитивна промяна в следдипломното обучение.

Във **Втората глава "Цел, задачи, материали и методика на научното изследване"** са формулирани целта, задачите и работните хипотези на изследването. В нея са представени предмета и обекта на изследването и обхватът на проучването. Очергани са организацията, етапите на изследването и прилаганите методи, критерии и показатели. Използвани са **социологически методи** /анкетен метод, документален метод, експертна оценка/ и **статистически методи** за обработка и анализ на информацията /алтернативен анализ, корелационен анализ, непараметричен анализ, параметричен анализ, вариационен анализ, графичен анализ за онагледяване на наблюдаваните процеси и явления/.

Данните са обработени с помощта на статистически пакет IBM SPSS Statistics 19.

Инструментарият на проучването показва, че докторантката използва собствено разработени инструменти. Разработени са три анкетни карти със закрити, открити, полузакрити и идентифициращи въпроси за проучване мнението на студентите, на работещите специалисти по здравни грижи в детските ясли и педагозите, и на родителите. Въпросници за две интервюта и две полуструктурирани интервюта за Директори на детски ясли, Ръководители на Филиали „Детски ясли“ към Общинска дирекция „Здравеопазване“ и хабилитирани преподаватели, участващи в обучението на специалистите по здравни грижи със закрити, открити, полузакрити и идентифициращи въпроси.

Проучването е проведено след получено разрешение от Комисията по етика на научните изследвания при Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Протокол/Решение №115/ 31.03.2022. Всички участници в изследването са подписали информирано съгласие.

Организацията на проучването включва пет етапа: **I-ви** /подготвителен етап/; **II-ри** /пилотно проучване/; **III-ти** /същинско проучване/; **IV-ти** /разработване на практически подходи за оптимизиране на педагогическата дейност на медицинската сестра в детска ясла/ и **V-ти** /провеждане на експертна оценка на приложимостта на разработените практически подходи за оптимизиране на педагогическата дейност на медицинската сестра в детска ясла/.

Изготвено е информирано съгласие за участие в изследването като на всеки участник в проучването е предоставена информация, описваща целта на изследването, ползи за участника в проучването и поверителност на информацията.

Представената информация за използвания понятиен апарат допринася за цялостното и точно изясняване на понятията и цялостната концепция на дисертационния труд.

В Третата глава „**Резултати и обсъждания**“ е представена характеристиката на изследваните **групи респонденти** – студенти; специалисти по здравни грижи, работещи в детските ясли; родители и педагози. Професионалната подготовка е изследвана при двете основни групи респонденти – студентите и специалистите по здравни грижи, работещи в детските ясли.

Открояват се резултатите от собственото проучване и обсъждане на докторантката. В проучването са включени **577 респонденти**, разпределени в **пет групи** – **192 студенти** /97 от специалност „Медицинска сестра“ и **92** от специалност „Акушерка“/, **164 работещи специалисти по здравни грижи** /от които **134** „Медицинска сестра“ и **30** „Акушерка“/, **15 педагози**, **175 родители** и **31 експерти**. **Логическите единици на проучването** са седем: **студенти** от Филиалите Сливен, Велико Търново и Шумен; **ФОЗ към МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“** – гр. Варна; **професионалисти по здравни грижи и педагози**, работещи в детска ясла, както и **родители** в градовете Сливен, Варна, Велико Търново и Шумен; и **три** вида **експерти**, взели участие в дисертационното изследване.

Направен е задълбочен анализ на вижданията на участниците в проведеното изследване. Педагогическата дейност е изследвана от гледна точка на студентите по време на провеждане на преддипломният им стаж и на вече работещите здравни специалисти. Проучено е и мнението на педагози и директори на детски ясли, касаещо проведеното изследване. Моделът на изследването разкрива реалното състояние на проблема в практиката, предоставя получените резултати от проведеното изследване. Доказано е, че не се установява статистически значима разлика в мнението на здравните специалисти и студентите относно качествата, които трябва да притежават, за да извършат ефективно педагогическата си дейност.

Педагогическото взаимодействие на специалистите по здравни грижи, работещи в детските ясли с родителите е оценено от докторантката и заема важно място в дисертационния труд. Придобива особено значение увереността на родителите, че специалистите по здравни грижи притежават висока професионална компетентност свързана с грижите, възпитанието и обучението на техните деца в яслата. Създадената добра организация не изисква промени в образователния, възпитателния и цялостния процес в нея.

Асистент Маргосян проучва готовността на работещите специалисти в детската ясла за следдипломно обучение с цел повишаване на педагогическата им компетентност. Докторантката доказва, че основните дейности и средства за повишаване на квалификацията им са повишаване на образователната им степен, системното продължаващо обучение и придобиването на специализация.

Докторант **Живка Маргосян** в четвърта глава „**Практически подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка на специалистите по здравни грижи, работещи в детска ясла**“ разглежда системата за оценка на педагогическата дейност на здравните специалисти. Акцентира върху дейността им за осигуряване на управлението в детската ясла, основана на системен анализ на качеството на изпълнение, ресурсното осигуряване и резултатите от учебно-възпитателния процес. Важна тенденция в труда са мерките за изпълнение на целите и задачите по оценяване на

педагогическата дейност в детската ясла, които се планират въз основа на проблемен анализ на образователния процес в нея.

Докторантката анализира критериите за оценка на педагогическата дейност на специалистите по здравни грижи, работещи в детската ясла в шест раздела, като на всеки раздел поставя критерии, параметри и точки.

Разработеният „**Фиш за оценка на педагогическата дейност на специалистите по здравни грижи по време на педагогическа ситуация в детската ясла**“ от асистент **Живка Маргосян** включва компонентите: определяне на педагогическата ситуация; формиране на мотивация у децата; владее на материала; диференциация на съдържанието; прилагане на методи за обучение и възпитание; видове познавателна дейност; стил на управление на дейностите на децата; естеството на педагогическата комуникация; характер на взаимодействие с децата; ефективност на педагогическата ситуация, които са от ключово значение за професионалната подготовка на специалистите. Доказва, че съвременният модел на образование в детската ясла, фокусиран върху развитието на иновациите, е необходимо да стимулира непрекъснато професионалното развитие, утвърждаване и повишаване на най-добрите педагогически качества, развитие на творческия потенциал на здравните специалисти, работещи в детски ясли.

Направен е задълбочен анализ на развитието и усъвършенстването на професионалните умения на специалистите по здравни грижи, работещи в детски ясли, акцентира се върху диференцирането, отчитайки базовото професионално ниво на здравния специалист, формираната професионална компетентност, творческият потенциал, владеенето на педагогическите технологии, наборът от професионални умения, които определят образователния успех на педагогическата комуникация и взаимодействие с детето.

Докторантката разглежда „**Системата за оптимизиране на педагогическата дейност на специалистите по здравни грижи, работещи в детски ясли**“, като необходимост от качество на обучението. Стратегията цели подобряване на професионализма на здравните специалисти и е насочена към създаване на условия за обучение и постигане на поставените цели.

Асистент Живка Маргосян доказва необходимостта от предложената системата да функционира, както във всяка детска ясла, така и на общинско /чрез създадени регионални **Центрове за педагогическа компетентност на специалисти по здравни грижи**/ и на национално ниво /чрез създаване на **Център за педагогическа компетентност на специалисти по здравни грижи**, който да осигурява единна система за следдипомно и продължаващо обучение на специалистите по здравни грижи, работещи в детска ясла/. Обстойно анализира дейностите на центровете.

Живка Маргосян предлага „**План за продължаващо /следдипломно обучение на специалистите по здравни грижи**“ с дейности за непрекъснато повишаване на професионалната им компетентност. Данните посочени от проведеното анкетно проучване на работещи специалисти по здравни грижи в детска ясла акцентират върху потребностите им от обучение, повишащо педагогическата им компетентност, чрез индивидуален избор за включване в различни форми и програми на обучение. Доказва необходимостта от разработване и внедряване на „**План за взаимодействие на специалистите по здравни грижи, работещи в детска ясла с родителите**“, чрез който ще се създават условия за адекватна адаптация и социализация, качествени грижи, ефективно обучение и възпитание на всяко дете, както и създаване на партньорство между родителите и специалистите по здравни грижи.

Практическите подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка на специалистите по здравни грижи, работещи в детска ясла, разработени от докторантката, са предложени за експертна оценка, с оглед прилагането им в практиката, след нормативно регламентиране и приемане от съответните институции. Доказва се, че експертите дават своята положителна оценка за необходимостта от единен и систематичен подход при решаване на проблемите, касаещи педагогическата подготовка на здравните специалисти, работещи в детската ясла.

Представената статистическа обработка от **асистент Живка Маргосян** показва, че липсва единен и системен подход в професионалната педагогическа подготовка на специалистите по здравни грижи, имащи право да работят в детската ясла.

Доказва се, високият процент на готовност за реализиране на педагогически функции и роли в условията на детската ясла. Установява се, че специалистите по здравни грижи предоставят възможности за осъществяване на ефективна педагогическа дейност. Докторантката обобщава мнението на родителите за осъществяване на ефективна педагогическа дейност; удовлетвореност от професионализма, качеството на обучението, възпитанието и организацията на учебно – възпитателната работа в детската ясла. Специалистите по здравни грижи притежават висока професионална компетентност свързана с грижите, възпитанието и обучението на тяхното дете в детската ясла. Основните проблеми касаещи педагогическата дейност в детската ясла са свързани с поведението на децата и големият брой деца в групите. Доказа се необходимостта от единен и систематичен подход при решаване на проблемите, свързани с педагогическата дейност на професионалистите по здравни грижи, работещи в детската ясла.

Представена е теоретична, математическа и статистическа обработка на емпиричните данни, както и интерпретацията им в дисертационния труд.

Асистент Живка Маргосян, въз основа на направения анализ, разработва и ще апробира в практиката **„Модел на система за контрол и оценка на педагогическата дейност“** и **„Единен модел на система за следдипломно обучение на медицинските специалисти“**.

В основата на дисертационното изследване е тезата на авторката, че ако се използват разработените и предложени практически подходи за поддържане и усъвършенстване на професионалната подготовка, свързана с оптимизиране на педагогическата дейност се решават педагогическите проблеми в детската ясла.

Значимостта на преобразуващото изследване е, че ще се апробират в условията на реална среда разработените и предложени от докторант **Живка Маргосян** **„Практически подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка“** и **«Единен модел на система за следдипломно обучение на медицинските специалисти»** за продължаващо следдипломно обучение.

В **заключението** асистент **Живка Маргосян** анализира научното и практическо значение на професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детска ясла и в частност тяхната педагогическа подготовка, с оглед нарастващите изисквания на обществото за провеждане на качествени здравни грижи и обучение на децата в ранна детска възраст в детските ясли.

Дисертационният труд предоставя сведения за необходимостта от единен и системен подход при решаване на проблемите, свързани с педагогическата дейност на професионалистите по здравни грижи. Разработените модели са насочени към оптимизиране на педагогическата дейност на специалистите по здравни грижи, работещи в детската ясла

и взаимовръзката с родителите за повишаване на качеството на грижите, възпитанието и обучението на децата.

Обобщените изводи визират мнението на асистент Маргосян за изследваните проблеми в дисертационния труд.

Отправените предложения към Министерския съвет, към Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи и към Ръководителите на Общинските дирекции „Здравеопазване“ и Директорите на детските ясли ще спомогнат за: доразвиване и прецеизиране на действащата нормативна уредба в Република България, касаеща професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детската ясла; въвеждане на единен модел за следдипломно обучение; система за контрол и оценка на педагогическата дейност на специалистите по здравни грижи; система за оптимизиране на педагогическата дейност; и стимулиране на следдипломното обучение.

Приносите на труда са с теоретико-познавателно значение и практико-приложен характер. Могат да се формулират като:

- ✓ Направено е целенасочено проучване на състоянието на професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детска ясла;
- ✓ Изследвано е равнището на удовлетвореност на родителите, чийто деца посещават детска ясла, за професионалната компетентност на здравните специалисти, свързана с грижите, възпитанието и обучението на децата им, и от взаимодействието им със здравните специалисти;
- ✓ Представените: **Модел на система за контрол и оценка на педагогическата дейност** и **Единен модел на система за следдипломно обучение на медицинските специалисти** е ефективна реализация на разглежданите проблеми в дисертационния труд и може да се прилага в практиката сред работещите специалисти в детските ясли;
- ✓ Доказана е практическата приложимост на разработените практически подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка в детската ясла на специалистите по здравни грижи.

При написването на труда са използвани **7 приложения**.

Представеният **автореферат** изцяло отразява съдържанието на дисертационния труд.

Докторантката представя **три публикации** във връзка с дисертационния труд, на двете е самостоятелен автор, а на третата е втори автор.

Представеният дисертационен труд на тема: „**Проучване на професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи за работа в детска ясла**“ от асистент **Живка Маргосян**, по актуалност, прецизност на методиката, качество на получените резултати и значимост на научните приноси е в съответствие на Закона за развитие на академичния състав в Република България и отговаря на изискванията на Правилника за развитие на Академичния състав на МУ – Варна.

Изложените съображения ми дават основание да дам **положителна оценка** и да предложа на уважаемите членове на Научното жури, да присъдят образователната и научна степен „**Доктор**“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве, научна специалност „Управление на здравните грижи“ на **Живка Георгиева Маргосян**.

11.04.2023г.
гр. Сливен

Подпис:.....
/проф. Елена Грозева Желева, д.п.